
ΑΝΔΡΙ ΚΟΣΜΟΣ

Τιμητικός Τόμος στον Καθηγητή
Κωνσταντίνο Κ. Χατζόπουλο

Επιμέλεια

Γεώργιος Χρ. Τσιγάρας Ελεονώρα Ναξίδου, Δημοσθένης Στρατηγόπουλος

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Κ. & Μ. ΑΝΤ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ /
ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΧ. ΧΑΡΠΙΑΝΤΙΔΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΑΝΔΡΙ ΚΟΣΜΟΣ

Τιμητικός Τόμος στον Καθηγητή
Κωνσταντίνο Κ. Χατζόπουλο

ΑΝΔΡΙ ΚΟΣΜΟΣ

Τιμητικός Τόμος στον Καθηγητή
Κωνσταντίνο Κ. Χατζόπουλο

Επιμέλεια
Γεώργιος Χρ. Τσιγάρας
Ελεονώρα Ναξίδου
Δημοσθένης Στρατηγόπουλος

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Κ. & Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΧ. ΧΑΡΠΑΝΤΙΔΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Τίτλος: ΑΝΔΡΙ ΚΟΣΜΟΣ. Τιμητικός Τόμος
στον Καθηγητή Κωνσταντίνο Κ. Χατζόπουλο

Copyright © ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Κ. & Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ /
ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΧ. ΧΑΡΠΑΝΤΙΔΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΕΘΝΟΛΟΓΙΑΣ

Έκδοση: Θεσσαλονίκη 2019

Εκδότης: ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Κ. & Μ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ /
ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΧ. ΧΑΡΠΑΝΤΙΔΗΣ

Παλαιών Πατρών Γερμανού 38 - Ιωάννου Μιχαήλ 2,
546 22 Θεσσαλονίκη, τηλ.: 2310-264748, 6946 461 460

Στοιχειοθεσία – Σελιδοποίηση: Ιωάννα Κ. Κορδαλή
Αλεξανδρείας 3, Θεσσαλονίκη,
τηλ. 2310-234694

Μακέτα εξωφύλλου: Ελευθερία Κεφαλοπούλου

Ηλεκτρονική Διεύθυνση: www.biblionet.gr

Όλα τα δικαιώματα μετάφρασης, αναπαραγωγής και προσαρμογής κατοχυρωμένα
για όλες τις χώρες του κόσμου.

ISBN 978-618-5306-83-0

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγικό σημείωμα.....	11
Βασίλης Κ. Δαλκαβούκης, Ο Καθηγητής Κωνσταντίνος Κ. Χατζόπουλος.....	13

ΜΕΛΕΤΕΣ

Μανόλης Γ. Βαρβούνης, Καλοκαιρινές εκδηλώσεις στη Σάμο ανάμεσα στην παράδοση και στο νεωτερισμό	29
Ελπίδα Κ. Βόγλη, Οδός «Στουρνάρα 288»: Κοινωνικές μικροϊστορίες και πολιτική συμβολοποίηση στην εμπορική κωμωδία του παλιού ελληνικού κινηματογράφου της ‘σύντομης’ δεκαετίας του 1960	41
Απόστολος Αθ. Γλαβίνας, Τα δύο Νεομαρτυρολογικά κείμενα για το Νεο-μάρτυρα Αθανάσιο από τη Λήμνο († Ελλήσποντος 1846)	67
Vassilis K. Dalkavoukis, Constructing boundaries on the Border: an ethnographic approach to memorials of the 1940s in the greek-albanian Border Area	77
Αλέξανδρος Δημαράς, Ο Διόνυσος των Βαχχών και ο Χριστός του Χριστού πάσχοντος: παράλληλες μορφές δυο τεμνομένων τραγωδιών	93
Μαρία Δημάση, Όταν η ποίηση συμβάλλει στο γεφύρωμα της πολιτισμικής ετερότητας Ağlayacaksin Heredot (θα κλάψεις Ηρόδοτε): μια «πολυφωνική» ανάγνωση του ποιήματος για μια δια-πολιτισμική διδακτική προσέγγιση..	121
S. Pliadou-Tachou – A. Andreou, Education, urbanization and national identity’s construction: the development of the semi-urban centers of western Greek Macedonia (1912-1936)	143
Βασιλική Θεοδώρου, «Για να χτίσουμε πιο ηθικούς και υπεύθυνους χαρακτήρες: ψυχολογικά εργαλεία για την ηθικοποίηση της παιδικής ηλικίας και της νεότητας στη μετεμφυλιακή Ελλάδα»	167
Αναστάσιος Ιορδάνογλου, Ο τουρκικός κώδικας του έτους 1822 για την Καταστροφή της Χίου	185
Γιώργος Κόκκινος, Όψεις του μεταπολεμικού ευγονισμού στην Ελλάδα	213

<i>Βασιλική Κοντογιάννη, Για τον «έκκεντρο» Ελληνισμό. Μαρτυρίες περιηγητικών κειμένων</i>	<i>231</i>
<i>Φωκίων Π. Κοτζαγεώργης, Νέες οθωμανικές πηγές για την πρώιμη νεότερη ιστορία της Ξάνθης</i>	<i>249</i>
<i>Θανάσης Β. Κούγκουλος, Σέρνει η ζωή στο διάβα της γενιά μαραγκιασμένη. Οι πρώιμες σοσιαλιστικές ιδέες στην ποίηση του Ρήγα Γκόλφη</i>	<i>277</i>
<i>Βασιλική Κράββα, Η κατανάλωση οίνου ως μέσο κοινωνικής διαπραγμάτευσης και καθρέφτης πολιτισμικών ταξινομήσεων: εθνογραφικές διαδρομές του κρασιού στον χώρο και τον χρόνο.....</i>	<i>305</i>
<i>Έλλη Λεμονίδου, Σημασιοδοτήσεις της μνήμης του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου στην Ευρώπη. Ιστορική επισκόπηση και σημερινές προοπτικές</i>	<i>321</i>
<i>Ikaros Mantouvalos, The social and financial dimension of place: its significance for the western Macedonian migrants to Hungary in the 18th century</i>	<i>347</i>
<i>Αικατερίνη Σ. Μάρκου, Η εμφάνιση των Πομάκων στο πλαίσιο του βουλγαρικού εθνικού κινήματος κατά τον 19^ο αιώνα και το ζήτημα του εξισλαμισμού.....</i>	<i>365</i>
<i>Nikos Mavrelas, “Satire” and “Laughter” as characteristics of human identity in Emm. Roidis’ “cultural theory”: Modernity in Europe and the exclusion of Greece</i>	<i>379</i>
<i>Δημήτρης Κ. Μαυροσκούφης, Εκπαιδευτική πολιτική και αφομοίωση των σλαβοφώνων: θεωρητικό και μεθοδολογικό σχέδιασμα.....</i>	<i>399</i>
<i>Λεωνίδας Μοίρας, Οι προσλήψεις του ελληνικού εθνικισμού στην Οθωμανική Αυτοκρατορία: οι αντιδράσεις των οθωμανών γραφειοκρατών και λογίων απέναντι στον ελληνικό αλυτρωτισμό (1821-1869).....</i>	<i>421</i>
<i>Ιωάννης Θ. Μπάκας, Γρηγόριος Παλαμάς ο Αγιοταφίτης Σχολάρχης της Πατριαρχικής Μεγάλης του Γένους Σχολής.....</i>	<i>451</i>
<i>Ιωάννης Μ. Μπακιρτζής, Η συγκρότηση του σαντζακίου του Ντεντέαγας (1884), ως απάντηση σε ζητήματα εξορθολογισμού της οθωμανικής επαρχιακής διοίκησης, οικονομικής γεωγραφίας και συγκοινωνιακών προτεραιοτήτων</i>	<i>463</i>
<i>Αντώνης Μπαρτζιώκας, Η έκρηξη του ηφαιστείου Tambora της Ινδονησίας το 1815 ως μία από τις αιτίες της Ελληνικής Επανάστασης του 1821</i>	<i>487</i>
<i>Ελεονώρα Ναξίδου, Μεταξύ τοπικής και κρατικής εκκλησιαστικής οργάνωσης: η ιδιότυπη διαδρομή της Αυτοκέφαλης Αρχιεπισκοπής της Αχρίδας</i>	<i>491</i>
<i>Άγγελος Παληκίδης, Διδάσκοντας ιστορία για μια δημοκρατική κοινωνία</i>	<i>507</i>

<i>Alexios G.C. Savvides</i> ‘Those fifty-four terrible days ...’ a note on the bleak anniversary of the siege and fall of Constantinople 565 years after.....	525
<i>Georgios Salakidis</i> , The <i>vakif</i> of Barak Bey, the founder of ottoman Larissa..	539
<i>Δημοσθένης Στρατηγόπουλος</i> , Η πολιορκία και η παράδοση του Ναυπλίου (1537-1540) στο συγγραφικό έργο του Νικολάου Μαλαξού. Ιστοριοφιλο-λογική προσέγγιση και έκδοση των κειμένων	555
<i>Αθηνά Συριάτου</i> , Η άνοδος, η πτώση και η διαρκής ανθεκτικότητα της ιστοριογραφίας της «βρετανικής παρακμής».....	599
<i>Σπυρίδων Σφέτας</i> , Η εξωτερική πολιτική της Χούντας έναντι της Αλβανίας (1970-1971).....	611
<i>Μαρία Τζιάτζη</i> , Θεόδωρος Πρόδρομος ο φιλοπαίγμων	629
<i>Γεώργιος Χρ. Τσιγάρας</i> , Βυζαντινή και Μοντέρνα τέχνη. Συγκλίσεις και αποκλίσεις.....	647
<i>Andrew Farrington</i> , Two foundation myths of the Nemean games.....	685
<i>Βασιλική Φίλιου</i> , Το Μακεδονικό ζήτημα ως τις αρχές του 20 ^{ου} αιώνα.....	703
<i>Ασημάκης Φλιάτουρας – Ζωή Γαβριηλίδου</i> , Γλωσσική αλλαγή και διδασκαλία: σχέση μίσους ή αγάπης;.....	723
<i>Γεώργιος Χρ. Χαριζάνης</i> , Από την Επισκοπή Βυζαντίου στο Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως.....	735

ΟΤΑΝ Η ΠΟΙΗΣΗ ΣΥΜΒΑΛΛΕΙ ΣΤΟ ΓΕΦΥΡΩΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑΣ *AĞLAYACAKSIN HEREDOT (ΘΑ ΚΛΑΨΕΙΣ ΗΡΟΔΟΤΕ):* ΜΙΑ «ΠΟΛΥΦΩΝΙΚΗ» ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΔΙΑ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Μαρία Δημάση
Καθηγήτρια
Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης

Αντί προλόγου

Η εργασία παρουσιάζει πρώτη φορά μεταφρασμένο στην ελληνική γλώσσα¹ το ποίημα *Ağlayacaksın Heredot* (Θα κλάψεις Ηρόδοτε) του τούρκου δημοσιογράφου Adnan Ateş, το οποίο δημοσιεύτηκε το 1998² και αναρτήθηκε στο διαδίκτυο³, από όπου και «αλιεύτηκε» το 2002. Θεωρούμε σημαντική τη λογοτεχνική και την παιδαγωγική/διδακτική του θεώρηση, καθώς -κατά την άποψή μας- εντάσσεται στα ποιήματα τα οποία κινούνται στα όρια του ιστορικού και του κοινωνικο-πολιτισμικού συγκειμένου της συγγραφής με εμφανή πρόθεση τη διαχείριση με μια εσωτερική οπτική-εστίαση της ετερότητας του τούρκου συγγραφέα υπό συγχρονική «θέαση», των εννοιών του «εγώ» και του «άλλου», επαμφοτερίζουσών, όπως αυτές ταυτοποιούνται στο κατά περίπτωση πλειονοτικό περιβάλλον, ελληνικό ή τουρκικό, της προσδοκώμενης ανάγνωσης του έργου.

1. Η μετάφραση του κειμένου έγινε από τον κ. Αχμέτ Νιζάμ, εκπαιδευτικό, Σχολικό Σύμβουλο Μειονοτικής Εκπαίδευσης, συνεργάτη και υποψήφιο Διδάκτορα του Τμήματος Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Παρευξείνιων Χωρών του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης.

2. Ο Adnan Ateş γεννήθηκε στην πόλη Silvan το 1975. Στο μοναδικό βιογραφικό του που εμφανίζεται στο διαδίκτυο (http://dictionnaire.sensagent.leparisien.fr/Adnan_Ate%C5%9F/tr-tr/) αναφέρεται ως δημοσιογράφος αλλά και ποιητής. Είναι απόφοιτος του Dicle Üniversitesi. Από το 1996 είναι ενεργός - μάχιμος δημοσιογράφος. Το 1998 συμμετείχε στον διαγωνισμό *Hasankeyf* με το ποίημα το οποίο παρουσιάζεται και προσεγγίζεται στην παρούσα εργασία και κέρδισε το πρώτο βραβείο. Έχει δημοσιεύσει και άρθρα με ιστορικό περιεχόμενο, καθώς και διάφορες αρχειακές μελέτες.

3. Διαθέσιμο στο: <https://www.antoloji.com/aglayacaksin-heredot-siiri/>

Πραγματολογικές αποσαφηνίσεις

Το ποίημα αναφέρεται στην ιστορική, όπως θα καταδειχθεί στη συνέχεια, πόλη Hasankeyf, η οποία βρίσκεται στον νομό Batman, της νοτιοανατολικής Τουρκίας. Στην ίδια περιοχή βρίσκονται και περισσότερα γνωστά και με πλούσιο ιστορικό παρελθόν και ανεκτίμητες μνημειακές παρελθοντικές αποθέσεις πόλεις⁴.

Το ποιητικό κείμενο πραγματεύεται τις εμφανείς και συνεκτιμώμενες περιβαλλοντικές και -κυρίως- πολιτισμικές συνεπαγωγές της κατασκευής φράγματος στον ποταμό Τίγρη με στόχο τη λειτουργία υδροηλεκτρικού εργοστασίου, στο πλαίσιο της κυβερνητικής ενεργειακής πολιτικής⁵.

Το ποίημα⁶
Θα κλάψεις *Ηρόδοτε*

Ω! πόλη των σπηλαίων,
του Βυζαντίου ιππότες
του Μογγόλου στρατιές
να σε λεηλατήσουν δεν μπόρεσαν

4. Ενδεικτικά: Diyarbakir, Sanliurfa, Mardin κλπ.

5. Τα εγκαίνια του φράγματος Ilisu έγιναν στις 5 Αυγούστου του 2006 από τον τότε πρωθυπουργό Ερντογάν. Το έργο ολοκληρώθηκε το 2016 (βλ. σχετικά: *Δελτίο Τύπου του Επιμελητηρίου Γεωλόγων Μηχανικών του Diyarbakir*, διαθέσιμο στο:

http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/38b023c81061df5_ek.pdf?dergi=HABER%20B%DCLTEN%DD,

Ilisu projesi, διαθέσιμο στο http://www2.dsi.gov.tr/ilisu_projesi.pdf και *ilisu baraji detayli bilgi*, διαθέσιμο στο:

http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt8/sayi40_pdf/3sanattarihi_arkeoloji_cografya/baskaya_zaffer.pdf).

6. Διαθέσιμο στο: <https://www.antoloji.com/aglayacaksin-heredot-siiri/>

Χιόνια στα βουνά σου έπεσαν
και στην κληρονομιά σου
τα αχαΐρευτα παιδιά σου.
Μια ανάσα απ' το δυο χιλιάδες
σχέδια κατάστρωσαν
για βολτ και για αμπέρ

Δεν σε άκουσαν.
Γιατί δεν φτάνεις ως το Βόσπορο
στην Πέργαμο την αδερφή σου
στις βραδινές ειδήσεις;
τότε ίσως ο κύριος βουλευτής σε δει,
τότε ίσως ο κύριος βουλευτής πάει στην έδρα του το πρωί,
και χτυπήσει τη γροθιά του.

Έμεινες καρτ ποστάλ
στις καρδιές μας να σε κρατήσουμε δεν κατορθώσαμε.
Έγινες τάμα μας
για το δυο χιλιάδες.

Πρόβλημα
στο χτες δεν είχες.
Αρμονικά στη φύση ζούσες
σε παρελθόντα χρόνο
Τώρα που τις μέρες σου μετράς
σαν τι να επιδιώκουν;

Μέσα σε όλα αυτά
αρχαιολόγος δεν φαίνεται!
Ζήτηω το ενεργειακό πρόβλημα.
Οργανώσεις περιβαλλοντικές πού είναι;
Ανάθεμα το ενεργειακό πρόβλημα.

Για σένα μιλούσε
ο Ίμπνου'λ - Εζράκ ελ-Φαρικί
τις ημέρες που διοικούσε την Χίσν-ι Κεϊφά.
Ούτε ο γιός τού Ντερβίση Μεχμέτ
όταν σπούδαζε στο Εντερούν
συνάντησε
αρμονία σαν τη δική σου.

Στο παλάτι
στον Σουλτάνο Μουράτ για σένα μιλούσε
στο Ουνκαπανί είχε γεννηθεί,
σε σένα είχε βρει τον εαυτό του,
τον κόσμο όλο γύρισε,
δεν είδε όμοιά σου.
Χάνια είδε και χαμάμ είδε
μα όχι σαν και τα δικά σου.

Ω! πόρτα της Μεσοποταμίας
τα εργοτάξια παγίδα έχουν στήσει
στα λαγκάδια και τους κάμπους σου.
Τις μπουλντόζες θα περιμένεις,
αρχιεργάτες και εργάτες.

Του Τίγρη τον δρόμο θα κόψουν
τοίχους και φράγματα θα κτίσουν.
Ο Τίγρης θα σε πνίξει
θα προδοθείς.
Φίλος αιώνων,
πηγή ζωής, σε μέρες δύσκολες ο Τίγρης,
θα γίνει Βρούτος σου
και σαν τον Καίσαρα θα μαχαιρωθείς.

Αν σου το λέγανε δεν θα το πίστευες.
ο Τίγρης είναι Φίλος, είναι αδερφός θα έλεγες.
ο Ραμάν άφωνος δεν θα μείνει θα έλεγες.

Με τι πρόσωπο στη Μεσοποταμία θα φτάσει ο Τίγρης
Τι θα πει ο Ευφράτης;
Για δες
στα κρυφά
μετοχές σε έκαναν, δίχως να το καταλάβεις.
Στα κρυφά τον Τίγρη επάνω σου οδήγησαν.

Αρχαία πόλη είπανε,
Έλληνες έχει δει είπανε.
Σε προξένεψαν αλλά στον αγαπημένο σου δεν σε δώσανε.
Κλάψε Ω! Έφεσος και συ Ω! Καππαδοκία.

Ω! Hasuni, σκότωσαν την αδερφή σας
 Ω! Έδεσσα και Τούσπα (Tuşpa), Νίσιβι (Nisibis) και Μαρτυρούπολη.
 Και Ω! Ερωτευμένοι
 ο έρωτάς σας στο νερό βυθίζεται
 η φωνή του για πάντα σωμαίνει.

Πολιτισμικά στοιχεία-αναγνωστική πρόσληψη

Θα επιχειρήσουμε στη συνέχεια μια ανάγνωση του κειμένου με σημείο αναφοράς τα πολιτισμικά στοιχεία, εγκεντρίζοντας τη λογοτεχνική πρόσληψη σε λέξεις με σημαίνονα που αφορούν υλικό και πνευματικό πολιτισμό. Ως αναγνωστική μονάδα επιλέγεται η στροφή. Η ερμηνευτική προσέγγιση του τίτλου θα ακολουθηθεί επαγωγικά την αναγνωστική διερεύνηση του ποιήματος.

*Ε! πόλη των σπηλαίων,
 του Βυζαντίου ιππότες
 του Μογγόλου στρατιές
 να σε λεηλατήσουν δεν
 μπόρεσαν*

Ο ποιητής επιλέγει την κλητική προσφώνηση της πόλης ως πρώτο στίχο, δημιουργώντας ένα πλαίσιο ενσυναισθητικής διαλογικότητας⁷ στον ποιητικό λόγο. Την αποκαλεί πόλη των σπηλαίων, χαρτογραφώντας το γεωφυσικό περιβάλλον με το κύριο γεωλογικό χαρακτηριστικό, καθώς στην περιοχή καταμετρώνται 4.000 έως 5.000 χιλιάδες σπηλιές, κάποιες από τις οποίες κατοικούνται μέχρι σήμερα

(Ateşoğulları & Karasan, 2002: 83). Αυτή η ιδιόμορφη γεωμορφολογία τοποθετείται στην ίδια στροφή με την αναφορά στην κυριαρχία Βυζαντινών⁸ και Μογγόλων⁹ κατά το ιστορικό παρελθόν, συναρτώντας την -πιθανόν- με την αδυναμία των κατακτητών να τη λεηλατήσουν ⇒ διαπίστωση: δεν τη λεηλάτησαν ⇒ δεν μπόρε-

7. Το συγκεκριμένο ποίημα προσφέρεται για μελέτη υπό το πρίσμα των αρχών της διαλογικότητας. Διακρίνεται για το εμφανώς ετερογλωσσικό του νόημα, καθώς από τον πρώτο μέχρι τον τελευταίο στίχο εμπλέκει μια πολλαπλή ποικιλότητα κοινωνικών φωνών σε ιστορικό και συγχρονικό/βιωματικό πολλές φορές για τον ποιητή και τον αναγνώστη πλαίσιο, το οποίο εκρέει και στις ατομικές τους εκφράσεις. Οι «άλλοι» ή τα «άλλα» κείμενα είναι συνεχώς παρόντα. Μπορούν να επαναλαμβάνονται, να αναφέρονται ή να προϋποτίθενται σιωπηλά (Φρυδάκη, 2003: 156). Η μελέτη των στίχων οδηγεί στη διαπίστωση ότι πραγματεύονται την έκφραση, την αντιπαράθεση, τη διαπραγμάτευση των εαυτών-ατόμων (του ποιητή, των προσώπων του ποιήματος, του/των αναγνώστη/ών) και τις πολιτιστικές ομοιότητες και διαφορές τους (Morson & Emerson, 1990: 130-131).

8. Η πόλη αποτελούσε προωθημένο φυλάκιο των Ρωμαίων την περίοδο του απόγειου της ισχύος της Ρωμαϊκής και της Περσικής Αυτοκρατορίας. Τον 4ο αιώνα ανήγειραν κάστρο οι Βυζαντινοί και παρέμειναν εκεί μέχρι τον 7ο αιώνα, οπότε την κατέκτησαν οι Μουσουλμάνοι. Τον 5ο αιώνα ήταν η έδρα της Επισκοπής των Ασσύριων Χριστιανών. Κατά τον 6ο και τον 7ο αιώνα εξελίχθηκε σε σημαντικό χριστιανικό κέντρο (Haspolat, 2005: 19).

9. Το Hasankeyf κατακτήθηκε από τους Μογγόλους το 1260. Ως επικεφαλής των κατακτητών αναφέρεται ο Yesmut (Miyhat, 2008: 95).

σαν ή τη σεβάστηκαν. Μια άλλη πρόσληψη του στίχου συνδέεται με τη συνυποδηλωτική ερμηνευτική τοποθέτηση του ποιητή $\Rightarrow$ οι Μογγόλοι κατά τους ιστορικούς κατέστρεψαν την πόλη (Haspolat, 2005: 19) μόνο ως προς την υλική της υπόσταση/δεν κατάφεραν να σβήσουν την ιστορική και πολιτιστική της ταυτότητα η οποία διασφάλιζε την αναβίωση. Για τους Βυζαντινούς δεν υπάρχουν ανάλογες ιστορικές μαρτυρίες.

*Χιόνια στα βουνά σου έπεσαν
και στην κληρονομιά σου
τα αχαιΐρευτα παιδιά σου.
Μια ανάσα απ' το δυο χιλιάδες
σχέδια κατάστρωσαν
για βολτ και για αμπέρ*

Στη δεύτερη στροφή δύο ζεύγη αναλογικών αναφορών αποτελούν την αφετηρία των επεξηγηματικών σημεινόμενων για όσα κατατίθενται στην πρώτη στροφή και ταυτόχρονα των προοργανωτικών πληροφοριών για όσα έπονται.

βουνά - χιόνια $\Rightarrow$ παιδιά - κληρονομιά

Στην περιοχή Batman υπάρχουν πολλά βουνά, ανάμεσα στα οποία και το όρος Raman Dağı¹⁰. Στον στίχο, ανώνυμα, σκεπάστηκαν από τα χιόνια που έπεσαν. Ο αόριστος οριοθετεί τη συντελεσμένη δράση, η οποία ολοκληρώθηκε σε συγκεκριμένο χρόνο/εποχή $\Rightarrow$ αλλαγή της εποχής = αλλαγή της κατάστασης $\Rightarrow$ τα χιόνια λιώνουν $\Rightarrow$ η επικάλυψη είναι παροδική.

Στην κληρονομιά¹¹ της πόλης «έπεσαν» τα παιδιά της, τα αχαιΐρευτα¹². Η περιοχή απροσπάτευτη «επικαλύφτηκε» από τα νερά του φράγματος κυριολεκτικά αλλά ουσιαστικά από τους έχοντες την ευθύνη για την «ασεβή» αντιμετώπιση της αρχαίας πόλης. Η κοινή χρήση του αόριστου τύπου του ρήματος «έπεσαν» επιτρέπει την κατ' αναλογία προσδοκία του πρόσκαιρου της επικάλυψης $\Rightarrow$ τα νερά θα αποσυρθούν και η πόλη θα αναδυθεί¹³. Με βάση το πολιτισμικό περιεχόμενο του ποιήματος αναφορικά με τον τόπο των δρωμένων, είναι εφικτή -και αναπόφευκτη-

10. Sason Dağları (Aydınlık Dağları): 2500 m., Meleto: 2967m., Kuşaklı Dağı: 1947m, Avcı Dağı: 2121m., Meydanok Tepesi: 2042m., Kortepe: 2082m., Raman Dağı: 1288m. (βλ. σχετικά: <https://www.turkeyarena.net/konu/batman-daglari-isimleri.72346/>).

11. Η πόλη χαρακτηρίστηκε από το 1981 ως πολύ σημαντικός αρχαιολογικός χώρος (Ulucam, 2008: 112).

12. αχαιΐρευτα: από το στερητικά *α* και τη λέξη *χαΐρι* που αποτελεί δάνειο από την τουρκική στην ελληνική γλώσσα (Δημάση, Νιζάμ, 2003: 141).

13. Άλλωστε, στις προγραμματικές μελέτες του έργου αναφέρεται ότι η βιωσιμότητα του φράγματος είναι 50 έτη (Ateşoğulları & Karasan, 2002: 84). Αρκετά μνημεία έχουν μεταφερθεί ώστε να μην βυθιστούν ενώ παράλληλα αναπτύσσεται η τουριστική αξιοποίηση της περιοχής ακριβώς λόγω της βυθισμένης πόλης (βλ. σχετικά: <http://arkeolojihaber.net/tag/zeynel-bey-turbesi/> και <http://www.hasankeyfgirisimi.net/?cat=2&print=print-search&lang=tr>

μια -πλέον- πολυσημική ανάγνωση: ανάμεσα στα βουνά και σε απόσταση όχι πολύ μεγάλη από το Hasankeyf, στην περιοχή Adiyaman, δεσπόζει ως μνημείο της φύσης αλλά και του παγκόσμιου πολιτισμού το όρος Nemrut Dağı, γνωστό ως «βουνό των Θεών», μνημείο προστατευόμενο από την Unesco¹⁴. Τα τεράστια πέτρινα γλυπτά, τα οποία εκτιμώνται ως μνημεία όπου διαπιστώνεται ένας συγκρητισμός ελληνικών και περσικών θεοτήτων, συνδεδεμένα με τον Αντίοχο Α΄ Θεό, βασιλιά της Κομμαγηνής από το 69 έως το 36 π.Χ. (έχοντα καταγωγή από τον Μέγα Αλέξανδρο και τον Δαρείο) και με ελληνικές επιγραφές στις πλάτες των θρόνων των αγαλμάτων, μπορούν να παραλληλισθούν με την κληρονομιά της πόλης του ποιήματος¹⁵. Η ανακάλυψη/αποκάλυψή τους στα τέλη του 19ου αιώνα¹⁶ και η ανάδειξη/γνωστοποίησή τους, δυνητικά, μπορούν να αποτελέσουν το πλαίσιο των προσδοκιών για την τελική έκβαση της προβληματικής κατάστασης που δημιούργησε η ιεράρχηση ως σημαντικού του σχεδίου για βολτ και για αμπέρ.

Δεν σε άκουσαν.

*Γιατί δεν φτάνεις ως τον Βόσπορο
στην Πέργαμο την αδερφή σου
στις βραδινές ειδήσεις;
τότε ίσως ο κύριος βουλευτής σε δει,
τότε ίσως ο κύριος βουλευτής πάει
στην έδρα του το πρωί,
και χτυπήσει τη γροθιά του.*

Η «φωνή» της πόλης, το ιστορικό της δελτίο ταυτότητας δεν ακούστηκε, δεν έφτασε μέχρι τους εκπροσώπους του λαού. Ο ποιητής την καλεί να εκσυγχρονίσει τις επικοινωνιακές της δεξιότητες: το δεδομένα γνωστό του αυθύπαρκτου πλέον μνημειακού παρελθόντος θα πρέπει να επικοινωνηθεί με τη στράτευση συμπαράστατων όπως είναι ο Βόσπορος¹⁷ και η Πέργαμος, η αδερφή της¹⁸, στα βραδινά δελτία ειδήσεων.

Η κοινοποίηση και η διαμόρφωση της άποψης στην κοινή γνώμη δημιουργεί την αίσθηση της πιθανότητας να αντιδράσουν οι βουλευτές, συνειδητοποιώντας το μέγεθος των επιπτώσεων της επικύρωσης του σχεδίου για την κατασκευή του φράγ-

14. Βλ. σχετικά: <http://whc.unesco.org/en/list/448>

15. Βλ. σχετικά: <http://www.tanitma.gov.tr/TR,22702/nemrut.html>

16. Ό.π. και <http://www.pronews.gr/portal/item/>

17. Ο Βόσπορος αποτελεί χιλιάδες χρόνια, από τον Όμηρο μνημονεύμενος, την πρώτη θαλάσσια οδό που ενώνει Μεσόγειο και Μαύρη θάλασσα καθορίζοντας σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις των κρατών σε κάθε εποχή, την οικονομική ανάπτυξη και επομένως επηρεάζει διαχρονικά την παγκόσμια πολιτική οικονομία. Ο μύθος της Έλλης και του Φρίξου εκτός της ονοματοδοσίας σηματοδοτεί και την πρώτη συνάντηση του «εγώ» των Ελλήνων με τον/τους «άλλο/ους» η οποία συνεχίστηκε με την εκστρατεία των Αργοναυτών. Η σχετική βιβλιογραφία είναι πολύ πλούσια και προσβάσιμη στο διαδίκτυο.

18. Η πόλη Bergama, η οποία σήμερα έχει 55.000 περίπου κατοίκους, βρίσκεται στην περιοχή όπου άκμασε για αιώνες η αρχαία Πέργαμος (από τον 4ο αιώνα π.Χ.) (βλ. σχετικά: Μασσαβέτας, 2006· Kecec, 1989).

ματος. Η στροφή νοηματικά επαναφέρει το κείμενο από την ιστορική αναδρομή στο πολιτικό περικείμενο των γεγονότων. Το παρελθόν υποφώσκει στις συνειρμικές γεφυρώσεις οι οποίες διαπλέκουν τη διαχρονική παρουσία των τριών «δρώντων» προσώπων: του Hasankeyf, του Βοσπόρου και της Περγάμου, συνθέτοντας έναν χάρτη δια-πολιτισμικών διαδρομών και μεταφέροντας τα γεγονότα σε έναν ποιητικά ουτοπικό αλλά ταυτόχρονα ρεαλιστικά ιχνηλατούμενο χρονοστόπο¹⁹.

*Έμεινες καρτ ποστάλ
στις καρδιές μας
να σε κρατήσουμε
δεν κατορθώσαμε.
Έγινες τάμα μας
για το δυο χιλιάδες.*

Σε επικοινωνιακό πλαίσιο και πάλι η επαναφορά στο παρόν της συγγραφής του κειμένου. Η τουριστική αξιο-ποίηση (καρτ ποστάλ / millenium) με τα όποια θετικά πρόσημα αντιπαρά τίθεται στη δήλωση της διαπιστωμένης απώλειας στο επίπεδο των αξιολογικών ιεραρχήσεων των «παιδιών της». Το χτες και το σήμερα συναντιούνται στο πεδίο του αγώνα των σύγχρονων ανθρώπων, ανωνύμων και επωνύμων, με κλιμάκωση ευθυνών φυσικά, για επιβίωση στον βωμό της οποίας

η ιστορική μνήμη μπαίνει στο κάδρο της επίδειξης με μια -επιφανειακή;- ελαφρότητα της συλλογικής συνείδησης. Το θρησκευτικό υπόβαθρο του τάματος επιχειρεί να καλύψει, σε ένα πλαίσιο εκλαϊκευμένης θρησκευτικότητας, τις όποιες συνειδησιακές οχλήσεις σε επίπεδο ατομικών ταυτοτήτων. Το Hasankeyf ανάγεται σε σύμβολο δίπλα στην Πέργαμο αλλά και σε πολλές άλλες πόλεις, που μετρούν πλέον χιλιάδες χρόνια ζωής, στα τουριστικά εκθέματα.

*Πρόβλημα
στο χτες δεν είχες.
Αρμονικά στη φύση ζούσες
σε παρελθόντα χρόνο
Τώρα που τις μέρες σου μετράς
σαν τι να επιδιώκουν;*

Μία ακόμα εγκιβωτισμένη ιστορική αναδρομή ακολουθεί. Η αρμονική συμβίωση ανθρωπο-γενούς και φυσικού περιβάλλοντος στο Hasankeyf οπτικοποιείται στις κατοικημένες σπηλιές²⁰ οι οποίες σταδιακά εκκενώθηκαν για να διαμορφωθεί το νέο αστικό περιβάλλον της περιοχής. Το ερώτημα *Τώρα που τις μέρες σου μετράς σαν τι να επιδιώ-*

19. Ο Bakhtin υποστηρίζει ότι ο αφηγηματικός χώρος και χρόνος στο λογοτεχνικό κείμενο συνιστούν μια θεμελιώδη ενότητα, όπως εγγράφεται στην ανθρώπινη αντίληψη της καθημερινής πραγματικότητας, μια αδιάσπαστη σχέση χώρου-χρόνου που διασφαλίζει την ενότητα ενός/του λογοτεχνικού έργου στις σχέσεις με την πραγματικότητα. Η έννοια του χρονότοπου οροθετεί ως εφικτή/προσδοκώμενη την αντίληψη της εξελισσόμενης πρόσληψης του κειμένου από τον ιστορικό χρόνο μέχρι τον χρόνο της ανάγνωσης, διαχρονικά (Δημάση, 2015: 102-103).

20. Το 1967 απομακρύνθηκαν άνθρωποι από τις σπηλιές οι οποίες γκρεμίστηκαν για να διαμορφωθεί ο χώρος ώστε να οικοδομηθούν κατοικίες. Η ενέργεια αυτή χαρακτηρίστηκε ως έγκλημα κατά μνημείου πολιτιστικής κληρονομιάς και είχε ως συνέπεια την απώλεια πολλών σημαντικών ιστορικών στοιχείων (Ateşoğulları & Karasan, 2002: 84).

κουν; τίθεται ως ρητορικό αφού η απάντηση έχει ήδη δοθεί: *σχέδια κατάστρωσαν για βολτ και για αμπέρ*. Ο ποιητής επιχειρεί την εναλλαγή εσωτερικής/εξωτερικής εστίασης στο αξιακό επίπεδο των υποδηλούμενων με σημείο αναφοράς τον ποιητικό λόγο.

*Μέσα σε όλα αυτά
αρχαιολόγος δεν φαίνεται!
Ζήτω το ενεργειακό πρόβλημα.
Οργανώσεις περιβαλλοντικές
πού είναι;
Ανάθεμα το ενεργειακό
πρόβλημα*

Η στροφή, με αναφορές στο παρόν, κινείται νοηματικά σε δύο διωνυμικά ζεύγη:

αρχαιολόγος - περιβαλλοντικές οργανώσεις

σύμμαχοι/συμπαραστάτες της πόλης

ενεργειακό πρόβλημα

ζήτω ανάθεμα

Ο συνθηματικός λόγος των δύο στίχων με το επαναλαμβανόμενο μοτίβο αποτυπώνει δωρικά την κατάσταση: απουσία των συμπαραστατών²¹. Η πόλη πορεύεται μόνη..

*Για σένα μιλούσε
ο Ίμπνου'λ - Εζράκ ελ-Φαρικί
τις ημέρες που διοικούσε την Χίσν-ι Κεϊφά.
Ούτε ο γιος του Ντερβίση Μεχμέτ
όταν σπούδαζε στο Εντερούν
συνάντησε αρμονία σαν τη δική σου.*

Ο ποιητής, με αναδρομή στο ισλαμικό ιστορικό παρελθόν της, διαμορφώνει την υπερασπιστική γραμμή της. Επι-στρατεύει ιστο-ρικά πρόσωπα τα οποία συν-δέονται με την περιοχή.

Ο Ίμπνου'λ - Εζράκ ελ-Φαρικί (İbnu'l-Ezrak el-Fariki) γεννήθηκε στην πόλη Silvan²² το 1117 και διοίκησε για πολύ καιρό στην προγονική του Hasankeyf πόλη

21. Με την απόφαση Α-2767 (13.03.1981) το Υπουργείο Πολιτισμού έθεσε την πόλη του Hasankeyf υπό την προστασία του. Μέχρι το 1998, έτος δημοσίευσης του ποιήματος, αλλά και σε μεταγενέστερες εργασίες αναφέρεται ότι δεν είχε αναληφθεί κάποια δράση (Ateşoğulları & Karasan, ό.π.). Πιο πρόσφατες δημοσιεύσεις αναφέρουν ότι υπάρχει η πρόθεση να μεταφερθούν μνημεία είτε σε μουσειακούς χώρους είτε σε πολιτιστικά πάρκα

(βλ. *İlisu projesi*, διαθέσιμο στο http://www2.dsi.gov.tr/ilisu_projesi.pdf, και σχετικές δημοσιεύσεις στους διαδικτυακούς τόπους:

<http://arkeolojihaber.net/tag/zeynel-bey-turbesi/>, <http://www.hasankeyfgirisimi.net/?-cat=2&print=print-search&lang=tr>).

22. Το παλιό όνομα της πόλης ήταν Meyyafarikin (Kütük, 2015: 77-97).

Χίσν-ι Κεϊφά (*Hisni Keyfa*)²³. Ως διοικητής και έγκριτος ιστορικός²⁴ μιλάει με το έργο του γι' αυτήν όπως και ο γιος τού Ντερβίση Μεχμέτ (*Derviş Mehmet*)²⁵ που αναφέρεται για τη μαθητεία του στο Εντερούν, καθώς η επιλογή και η φοίτηση συνιστούσαν ένταξη σε μια ομάδα εκλεκτών εφήβων με προοπτικές συμμετοχής, κατά την ενηλικίωση, στην πολιτική και διοικητική ζωή της Αυτοκρατορίας²⁶ από το στενό περιβάλλον των εμπιστών του Σουλτάνου. Η συνυποδηλούμενη συνάρτηση με αυτοαναφορικά στοιχεία του ποιητή εγκεντρίζεται στις λέξεις:

Silvan ⇒ γενέτειρα του Ίμπνου'λ - Εζράκ ελ-Φαρίκι αλλά και του ίδιου
Εντερούν ⇒ χώρος εκπαίδευσης εμπιστών του Σουλτάνου

⇓

διακήρυξη της αρμονίας στο Hasankeyf

⇓

αναφορά του ποιητή στην προηγούμενη στροφή.

*Στο παλάτι στον Σουλτάνο Μουράτ για
σένα μιλούσε στο Ουνκαπανί είχε
γεννηθεί, σε σένα είχε βρει τον εαυτό του,
τον κόσμο όλο γύρισε, δεν είδε όμοιά σου.
Χάνια είδε και χαμάμ είδε
μα όχι σαν και τα δικά σου.*

Η στροφή νοηματικά αποτελεί συνέχεια της προηγούμενης τεκμαίροντας την υποστηρικτική του για την πόλη παρουσία, σε αντιθετικούς δηλούμενους και υποδηλούμενους συνδέσμους:

στο Ουνκαπανί (στην Κωνσταντινούπολη) γεννήθηκε

⇓

αλλά

σε σένα (στο Hasankeyf) βρήκε τον εαυτό του

23. Η πόλη αναφέρεται σε ιστορικές πηγές ως “Hisn Kayfa”, “Hisn Keyba”, “Hisni Keyfa”. Οι Ρωμαίοι την αποκαλούσαν “Kipas”, “Cehpa”, “Ciphas”. Κατά την ισλαμική περίοδο ονομάστηκε “Hasin Kayfa” και με τον καιρό επικράτησε το “Hasankeyf” (το σημεινόμενο των κατά καιρούς ονομάτων αποδίδεται ως ‘πέτρινο κάστρο’) (Haspolat, 2005: 19).

24. Το ιστορικό έργο του *Tarihi Meyyafarikin ve Amid* θεωρείται ένα από τα πιο σημαντικά για την περιοχή (Mynat, 2008: 20).

25. Ο Mehmed Ağâ-i Zilli υπήρξε αρχικοσμηματοποιός του παλατιού και απέκτησε τεράστια περιουσία. Πέθανε το 1648 (Öztuna, 2010).

26. Το Εντερούν ήταν μια σχολή πολιτικής και διοίκησης, οι φοιτώντες στην οποία, σύμφωνα με ιστορικούς, εντάσσονταν στον πολύ στενό κύκλο των προσωπικών επαφών του εκάστοτε Σουλτάνου (Σαρρής, 1990: 384).

τον κόσμο όλο γύρισε

⇓

αλλά

δεν είδε όμοιά σου

Χάνια είδε και χαμάμ είδε

⇓

μα

όχι σαν και τα δικά σου

⇓

Η πόλη ήταν και είναι μοναδική.

Ο γιος²⁷ του Ντερβίση Μεχμέτ (Derviş Mehmed) το δήλωνε στον Σουλτάνο Μουράτ (IV Murat)²⁸ και ο ποιητής στον κάθε αναγνώστη του ποιήματός του. Στο σημείο αυτό διαπιστώνεται ότι ο Adnan Ateş, αναφερόμενος στον Evliya Çelebi, πρόσωπο σύμβολο για τις ταξιδιωτικές του εμπειρίες και για την καταγραφή τους, διασφαλίζει στον αναγνώστη που θα συν-κινηθεί από το περιεχόμενο των στίχων και θα αναζητήσει την ταυτότητα του ανώνυμου υπερασπιστή της πόλης, την απαλλαγή από κάθε αμφιβολία σχετικά με τα δρώμενα στην περιοχή.

*Ε! πόρτα της Μεσοποταμίας
τα εργοτάξια παγίδα έχουν στήσει
στα λαγκάδια και τους λάμπους σου.
Τις μπουλντόζες θα περιμένεις,
αρχιεργάτες και εργάτες.*

Το παρελθόν συναιρείται με το παρόν. Η πόλη προσφωνείται ως πόρτα της Μεσοποταμίας, η οποία βρίσκεται σε κίνδυνο από ανθρώπινη παρέμβαση. Ο ποιητής επανέρχεται με ρητές αναφορές στην υφιστάμενη και τη διαμορφούμενη κατάσταση. Οι σταθερά προσωποποιημένες αναφορές επιχει-

ρούν τη συγκινησιακά φορτισμένη πρόσληψη του ποιητικού νοήματος.

27. Η περιγραφή αλλά όχι η συγκεκριμένη αναφορά στο πρόσωπο, που στο ποίημα έχει σημαίνοντα ρόλο όσον αφορά την αναγνώριση της μοναδικότητας της πόλης, προκαλεί τον αναγνώστη να αναζητήσει την ταυτότητά του. Οι περιφερειακές πληροφορίες, ο τόπος γέννησης, η φοίτηση στο Enderun, η στενή σχέση με τον Σουλτάνο Murat τον τέταρτο και κυρίως ο στίχος *τον κόσμο όλο γύρισε*, η συνδυαστική προβολή των βιογραφικών αυτών στοιχείων προς τα αντίστοιχα του Derviş Mehmed Ağâ-i Zillî μας οδήγησαν στη σημαντικότερη ίσως αποκάλυψη του ποιήματος: ο πολυταξιδεμένος ανώνυμος είναι ο σπουδαίος περιηγητής Evliya Çelebi. Γεννήθηκε στο Unkapanı, σπούδασε μουσική, ανάγνωση, γραφή και καλλιγραφία για τέσσερα έτη στο Enderun, στις πηγές αναφέρεται ως έμπιστος του Σουλτάνου, ήταν πολυταξιδεμένος και για αρκετό καιρό έμεινε στο Van (Τούσπα) πόλη πολύ κοντά στο Hasankeyf (Öztuna, 2010; İlgiürel, 1995: 529-533).

28. Ο Murad IV ήταν Σουλτάνος για το διάστημα 1623-1640 (İlgiürel, ό.π.).

*Του Τίγρη τον δρόμο θα κόψουν
τοίχους και φράγματα θα κτίσουν.
Ο Τίγρης θα σε πνίξει
θα προδοθείς.
Φίλος αιώνων,
πηγή ζωής, σε μέρες δύσκολες ο Τίγρης,
θα γίνει Βρούτος σου
και σαν τον Καίσαρα θα μαχαιρωθείς.*

Με ρήματα σε χρόνο μέλλοντα συνοπτικό ο Τίγρης αναφέρεται ως αίτιο και ως αποτέλεσμα. Όταν η αφηγηματικοί στίχοι απευθύνονται στην πόλη, σε ένα πλαίσιο προβολής στο μέλλον, ο ποταμός προσωποποιείται και του αποδίδονται προ-θέσεις ενεργειών βαθιά συναισθηματικές και ενταγμένες σε ένα πλέγμα κυρώσεων, υπό την οπτική αξιακών επικυρώσεων, τις

οποίες νομιμοποιεί η αναλογία προς ιστορικό γεγονός/πρόσωπα σύμβολα:

Ο Τίγρης (Φίλος αιώνων, πηγή ζωής σε μέρες δύσκολες)

↓

θα σε πνίξει

↓

θα προδοθείς

Ο Τίγρης

↓

*θα γίνει **Βρούτος** σου*

↓

*θα μαχαιρωθείς
(σαν τον **Καίσαρα**).*

*Αν σου το λέγανε δεν θα το πίστευες.
ο Τίγρης είναι Φίλος, είναι αδερφός
θα έλεγες.
ο Ραμάν άφωνος δεν θα μείνει
θα έλεγες.*

Τα αξιακά ισοδύναμα ανα-τρέπονται στη σύντομη στρο-φή. Η πόλη θεωρεί τον Τίγρη Φίλο και αδερφό και περι-βάλλεται μανδύα σταθερά εμπίστου αλλά οι προηγούμενες στροφές προσθέτουν στα υποδηλούμενα την αφελή αθωότητα ή την αθώα ανευθυνότητα. Όταν οι τελευ-

ταίες υποχωρούν αναζητά σύμμαχο στο όρος Ραμάν (Raman Daği), το οποίο προσωποποιημένο επίσης, εκτιμάται ότι θα αντιδράσει. Τα γεγονότα δικαίωσαν την άποψη του ποιητή: στο όρος υπάρχουν ενεργές πετρελαιοπηγές και, ενώ στο αρχικό σχέδιο του φράγματος οι προβλέψεις ήθελαν μέρος του όρους να καλύπτεται από τα νερά του Τίγρη, μία από τις τροποποιήσεις είχε ως στόχο την «εξαίρεσή» του. Ο Ραμάν δεν χρειάστηκε να φωνάξει. Η συμβολή του στην επίλυση του ενεργειακού

προβλήματος της περιοχής τον έθεσε στην πλευρά των διασωθέντων/του διαχειριστή ανθρώπινου παράγοντα.

Raman Dağı ⇒ πετρέλαια ⇒ σωτηρία

Hasankeyf ⇒ ιστορία/πολιτιστική κληρονομιά ⇒ (προσωρινός;) υδάτινος τάφος

*Με τι πρόσωπο στη Μεσοποταμία
θα φτάσει ο Τίγρης
Τι θα πει ο Ευφράτης;
Για δεξ στα κρυφά
μετοχές σε έκαναν, δίχως να το καταλάβεις.
Στα κρυφά τον Τίγρη επάνω σου οδήγησαν.*

Όσα αναφέρθηκαν οδηγούν στην εξέλιξη της πλοκής/των γεγονότων: Ο Τίγρης θα πρέπει να απολογηθεί στη Μεσοποταμία, και στον Ευφράτη: Για την απόδοση δικαιουσύνης; Για την ανοχή στα δρώμενα; Για την εγκατάλειψη της πόλης; Της πόλης που σε αυτή

τη στροφή απαλλάσσεται των ευθυνών, καθώς όλα έγιναν στα κρυφά...

Αρχαία πόλη είπανε,
Έλληνες έχει δει είπανε.
Σε προξένεψαν αλλά στον αγαπημένο σου δεν σε δώσανε.
Κλάψε Ω! Έφesos και συ Ω! Καππαδοκία.
Ω! Hasuni, σκότωσαν την αδερφή σας
Ω! Έδεσσα και Τούσπα (Tuspa), Νίσιβι (Nisibis) και Μαρτυρούπολη.
Και Ω! Ερωτευμένοι
ο έρωτάς σας στο νερό βυθίζεται
η φωνή του για πάντα σωπαίνει.

Το ποίημα κατακλείεται με μια στροφή η οποία επανέρχεται στην ιστορία και στις δια-πολιτισμικές συνυπάρξεις με αναφορές σε δηλούμενες συλλογικές και υποδηλούμενες ατομικές ταυτότητες. Το οικείο αναχωνεύεται με το «ανοίκιο» και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για κατάθεση προσωπικών «αφηγηματικών» εκδοχών με σημείο αναφοράς του «κύκλους» εννοιών τού -κατά περίπτωση- αναγνώστη του ποιήματος.

Αρχαία πόλη το Hasankeyf, με ιστορική παρουσία χιλιάδων ετών²⁹, στην κα-

29. Στο Δελτίο Τύπου του Επιμελητηρίου Γεωλόγων Μηχανικών Ντιγιαρμπακίρ αναφέρεται ότι το φράγμα οδηγεί στην απώλεια ιστορικών μνημείων «12000 ετών» στο Hasankeyf (διαθέσιμο στο:

http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/38b023c81061df5_ek.pdf?dergi=HABER%20

ταληκτική στροφή συνδέεται με (τους) Έλληνες³⁰ αποδεικνύοντας τη διάθεση του ποιητή να επικοινωνήσει την παγκόσμια διάσταση του προβλήματος της καταβύθισης της αρχαίας πόλης οροθετώντας τον χωροχρόνο υπό το πρίσμα της ελληνικής παρουσίας. Το ιστορικό πλαίσιο υποχρεεί στους τελευταίους στίχους. Η πόλη ως γυναίκα, σε χρόνο αόριστο και πάλι, δεν καταλήγει στον αγαπημένο της. Στο προξενικό η προίκα ήταν/είναι μεγάλη: χιλιάδες χρόνια ιστορία, δια-πολιτισμικές διαδρομές και αναδρομές, ανθρώπινη πολύχρωμη/πολύχρονη παρουσία.

ο αγαπημένος $\Rightarrow$ οι κατά καιρούς κατακτητές: ο εθνικά/φυλετικά/θρησκευτικά «άλλος»;

ο χρόνος που διατήρησε ζωντανή την παρουσία της;

οι ηγέτες της γειτονικής χώρας που έπρεπε να αναδείξουν την πολιτιστική κληρονομιά της;

δεν την έδωσαν $\Rightarrow$ οι άνθρωποί της (θετική έκβαση διαχρονικά)

οι πολιτικοί που αποφάσισαν την ίδρυση του φράγματος
(αρνητική έκβαση στο πρόσφατο παρελθόν και το ιστορικό παρόν)

Στο εξελισσόμενο δράμα της τελευταίας στροφής η χορική παρουσία της Εφέσου και της Καππαδοκίας επιτρέπουν (ή επιβάλλουν) μια μπαχτινική ανάγνωση, καθώς:

Η Έφεσος³¹ συνδέεται/διαλέγεται

- με το ιστορικό παρελθόν σε διαφορετικά πολιτισμικά περιεχόμενα (Έλληνες, Ρωμαίοι, Βυζαντινοί που αναφέρονται στο ποίημα)

- με το ιστορικό παρόν (την ανάδειξη των μνημείων της σε παγκόσμιο επίπεδο - την τουριστική αξιοποίηση - την ανάγκη προστασίας του πολιτισμικού κεφαλαίου).

Όλα αυτά ανάγονται αναλογικά στο παρελθόν και το παρόν του Hasankeyf με διαφορετικό προσδοκώμενο μέλλον.

Η Καππαδοκία (Kapadokya)³² συναρτά την ιστορική της ταυτότητα με τις γεωμορφολογικές της ιδιαιτερότητες, τις πολυάριθμες σπηλιές οι οποίες συνδέονται, επίσης, με τους Έλληνες από τη Βυζαντινή εποχή μέχρι και την Οθωμανική Αυτοκρατορία, με τα μνημεία της συλλογικής θρησκευτικής τους ταυτότητας, εκκλησίες και μοναστήρια, να εντάσσονται στο ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον και να ορίζουν μέχρι σήμερα το πολιτισμικό συγκείμενο μιας διεπιστημονικής θεώρησης της πε-

B%DCLTEN%D).

30. Για την παρουσία των Ελλήνων από την αρχαιότητα, βλ.: Albayrak, 2002: 21; Karadoğan, 2008).

31. (Βλ. σχετικά: http://www.visitizmir.org/files/selcukefesharitapdf_25-04-2016_14-31-59.pdf)

32. Βλ. σχετικά: <http://www.atilaege.com/v3/pages/tr/turkiyedekiwhcler/kapadokya.pdf>

ριοχής. Η αναφορά στις σπηλιές Hasuni³³ οπτικοποιεί τα πολιτισμικά διακείμενα που σε προηγούμενες στροφές και στίχους αναφέρονται ή υπονοούνται ως δομές ανταπόκρισης μιας πολυσημικής ανάλυσης: σπηλιές όπως στο Hasankeyf και στην Καππαδοκία, ελληνική χριστιανική παρουσία όπως στην Καππαδοκία, τουριστική αξιοποίηση όπως σε όλες τις πόλεις και τις περιοχές που αναφέρονται στο ποίημα.

Ο επόμενος στίχος, με μία ακόμα κλητική προσφώνηση, ολοκληρώνει τη χαρτογράφηση της περιοχής του Hasankeyf:

Ε! Έδεσσα³⁴ και Τούσπα³⁵ (*Tuşpa*), Νίσιβι³⁶ (*Nisibis*) και Μαρτυρούπολη³⁷.

Τέσσερις παλιές πόλεις με παλίμψηστη ιστορική ταυτότητα και δηλούμενα διακείμενα με το Hasankeyf και τις πόλεις που έχουν ήδη αναφερθεί. Έχουν όλες ιδρυθεί ή επανιδρυθεί την περίοδο της παρουσίας των Μακεδόνων στη Μ. Ασία και περίοπτη θέση στον μνημειακό τους πολιτισμό κατέχουν μέχρι σήμερα χριστιανικοί ναοί. Κατοικούνται σχεδόν αποκλειστικά από Κούρδους και η πολιτιστική τους εξωστρέφεια, παρά την παντελή απουσία του ελληνικού στοιχείου, βασίζεται ακριβώς στα ίχνη των επιβιωμάτων του ελληνικού και του χριστιανικού πολιτισμού.

Ο ανεκπλήρωτος έρωτας, η ανεπιτυχής εξέλιξη του προξενιού θα μπορούσε να αποτελεί μια προσλαμβάνουσα του νοήματος των τελευταίων στίχων του ποιήματος:

Και Ω! Ερωτευμένοι

ο έρωτάς σας στο νερό βυθίζεται

η φωνή του για πάντα σιωπάει.

Η επιστροφή του ποιητικού λόγου σε προσωπικές ταυτότητες με απροσδιόριστα χαρακτηριστικά των δρώντων προσώπων επιτρέπει την προσωπική ερμηνεία του αναγνώστη.

Η αναλυτική θεώρηση της αναγνωστικής πρόσληψης των πολυσημικών λέξεων των οποίων τα σημαινόμενα συναρτώνται με αναφορές σε στοιχεία υλικού και πνευματικού πολιτισμού αναδεικνύει τη διαπολιτισμική «χαρτογράφηση» της περιοχής της Μικράς Ασίας όπου βρίσκεται το Hasankeyf υπό την οπτική μιας διαχρονικά πλαισιωμένης περιοδολόγησης στην ιστορία και τους ανθρώπους από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, όπου οι Έλληνες διαδραματίζουν ρόλους αλληλεγγυητικής προβολής των προβλημάτων της αρχαίας πόλης στην αφιλόξενη σύγχρονη εποχή. Ο τρόπος με τον οποίο ο Adnan Ateş εμπλέκει στον ποιητικά αφηγηματικό –στην

33. Karadoğan & Yıldırım, 2010: 957.

34. Harrak, 1992: 209–214.

35. Ağaoğlu, 2007: 311–339

36. Βλ. σχετικά: Lafli, 2007: 51–69.

37. Μαρτυρούπολη ονομαζόταν τον 4ο μ.Χ. αιώνα από τους Βυζαντινούς η πόλη Silvan (στρατιωτική βάση και επισκοπική έδρα του Βυζαντίου στην Ανατολή τότε) (Demirtas, 2008: 290). Για την προέλευση του ονόματος Μαρτυρούπολη βλ.: <https://gezinderggi.wordpress.com/tag/meyyafarikin/>

ουσία— λόγο του ιστορικά, πολιτισμικά, κοινωνικά και αξιακά διακείμενα προσδιορίζει τη διδακτική στοχοθεσία στο πλαίσιο του κριτικού εγγραμματος. Όλα αυτά αναδεικνύουν ως ενδεδειγμένη την επιλογή του τίτλου: **Θα κλάψεις Ηρόδοτε**. Γεννημένος στην Αλικαρνασσό της νοτιοδυτικής Μικράς Ασίας, πολυταξιδεμένος, ζώντας και γράφοντας την ιστορία των γεγονότων της εποχής γύρω από τους τέσσερις βασικούς άξονες του ευρύτερου ελληνισμού (Μικρά Ασία, Αιγαίο, Κεντρική Ελλάδα, Μεγάλη Ελλάδα), περιηγητής, γεωγράφος και ιστορικός του 5ου αιώνα π.Χ. και χαρακτηριζόμενος ως ο πατέρας της ιστορίας, αποτελεί επιλογή η οποία συγκεντρώνει όλα όσα ο ποιητής θέλει να επικοινωνήσει στον αναγνώστη του ποιήματος: τη μελέτη και την κατανόησή του υπό το πρίσμα της αυτοψίας, της έρευνας και της κριτικής (Βλ. σχετικά: Romm, 2004; Roberts, 2011).

Διδακτική αξιοποίηση

Η προσέγγιση λογοτεχνικών κειμένων στο μάθημα της λογοτεχνίας συνδέεται στο σύγχρονο ελληνικό σχολείο με τις αντιλήψεις που το θεωρούν ένα σύνολο άμεσα συνδεδεμένο με τις ευρύτερες πολιτικές και κοινωνικές σχέσεις, τις ιδεολογικές αξίες και τις πολιτισμικές πρακτικές, στο πλαίσιο των οποίων έχει θεσπιστεί το ίδιο το μάθημα της λογοτεχνίας και ταυτόχρονα έχουν διαμορφωθεί οι δύο βασικές συστατικές του κοινότητες, οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές (Πασχαλίδης, 2002: 23), καθώς η λογοτεχνία αποτελεί/θεωρείται επιμέρους πολιτισμική πρακτική (Culler, 2003: 62). Η πολυσημική λεξιλογική «επένδυση» του γλωσσικού κειμένου υπό το πρίσμα της πολυφωνικής θεώρησής του επιτρέπει/επιβάλλει την αναζήτηση/ανίχνευση πολιτιστικών κωδίκων και κοινωνικών δομών με τη δυνατότητα διαχρονικής προβολής του συγκείμενου της γραφής αλλά και προσδιορισμού της ίδιας της αυτοσυνειδησίας της κάθε κουλτούρας (Williams, 1994: 94).

Το ποίημα **Θα κλάψεις Ηρόδοτε**, με τον τρόπο που ο ποιητής διαχειρίζεται τον χώρο και τον χρόνο δημιουργώντας ισοδύναμα πολιτισμικά διακείμενα στον ποιητικό/λογοτεχνικό χρονοτόπο, προτείνεται για διδακτική αξιοποίηση σε μαθητές του δευτεροβάθμιου σχολείου, καθώς μπορεί να συμβάλει σε μια κριτική θεώρηση του σύγχρονου κοσμοειδώλου και, μέσω αυτής, στη συγκρότηση της κοινωνικής τους ταυτότητας (βλ. σχετικά: Πασχαλίδης, 1999: 322-325· Sumara, 2002: 8). Ο χρονότοπος των γεγονότων, της συγγραφής, της ανάγνωσης και των «δρώντων» προσώπων σε ένα πολύπλοκο πλέγμα σχέσεων ιστορικά, γεωγραφικά, πολιτικά, πολιτισμικά πλασιωμένων επιτρέπει πολλαπλές ερμηνευτικές προσεγγίσεις (βλ. σχετικά: Holquist, 2014).

Το κείμενο προσφέρεται για μια πολιτισμική ερμηνευτική προσέγγιση, θεωρούμενο ως ένας σύνθετος και πολύπλευρος **πολιτισμικός τόπος**, ο ορίζοντας του οποίου συμπίπτει με εκείνον του συνολικού κοινωνικού-πολιτισμικού περιβάλλοντος της εποχής της συγγραφής, της εποχής της ανάγνωσης, αλλά και του πολυεπίπεδου χρόνου των ποιητικών μοτίβων. Άλλωστε, το λογοτεχνικό κείμενο συνι-

στά σύνθετο πολιτισμικό- κοινωνικό κόμβο, με την έννοια ότι συμπλέκονται όλες οι διαφορετικές διαστάσεις και δυνάμεις της πολιτισμικής και κοινωνικής ζωής για την παραγωγή του νοήματος (Αραβανή, 2015: 4) Μέσω αυτού οι μαθητές μελετούν την κοινωνική ζωή των συμβολικών μορφών και αναπαραστάσεων, διερευνούν τόσο τους τρόπους με τους οποίους αυτές μεσολαβούν στην κατανόηση του κόσμου και (μας) διαμορφώνουν ως υποκείμενα, όσο και των τρόπων με τους οποίους τις χρησιμοποιεί εν προκειμένω ο ποιητής (Πασχαλίδης, ό.π.: 26). Μέσω του λογοτεχνικού κειμένου, τέλος, οι μαθητές γνωρίζουν την εμπειρία του «άλλου» και απομακρύνονται από το δικό τους κέντρο βάρους επιτυγχάνοντας τη λεγόμενη «ετεροεπικέντρωση» ή αλλιώς «ενσυναίσθηση». (Αραβανής, 2015: 48). Το συγκεκριμένο ποίημα με την πολυσχιδή πολυφωνία του προσφέρει απεριορίστες δυνατότητες γνωριμίας και εξοικείωσης με πλήθος αξιών διαφόρων εποχών, πολιτισμών, κοινωνικών στρωμάτων και ανθρώπινων τύπων (Αποστολίδου, 2004: 346), χτίζοντας την πολιτισμική ταυτότητα των μαθητών, η οποία, λόγω της ισχυρής κοινωνικής κινητικότητας, έχει την τάση να γίνεται πολλαπλή (ή «πληθυντική») (Αραβανή, κ.α. 2001: 2).

Συγκεκριμένα προτείνονται τα ακόλουθα:

- Πολλαπλή ανάγνωση → αναλυτική μελέτη του λεξιλογίου που αφορά τον τόπο, τον χρόνο και τα πρόσωπα. Οι πολλαπλές αναγνώσεις-πολλαπλές αναγνωστικές διαδρομές προσφέρουν πολλαπλά εναλλακτικά νοήματα και πολλαπλές ερμηνείες πράξεων και γεγονότων (Νικολαΐδου, 2011) με αποτέλεσμα η διδασκαλία να ικανοποιεί δια-πολιτισμικούς στόχους (Δημάση, 2011: 13).

- Αξιοποίηση των ΤΠΕ για την ανάπτυξη δεξιοτήτων κατανόησης του κειμενικού νοήματος και κατά συνέπεια έκφρασης προσωπικών ερμηνειών, μέσα στο πλαίσιο ενός σχολείου με κατεύθυνση την αυτενέργεια, την επιστημονική αναζήτηση, τον ψηφιακό και κριτικό γραμματισμό (Aravani, 2012). Οι μαθητές, μέσω -κυρίως- ομαδοσυνεργατικών προσεγγίσεων³⁸ μπορούν να αξιοποιήσουν

- α. το διαδίκτυο για την έρευνα και τη συλλογή πληροφοριών όσον αφορά τον χώρο σε μικρο- και μακρο- επίπεδο, τον ιστορικό χρόνο και το σύγχρονο πραγματολογικό χρονικό πλαίσιο, τις αναφερόμενες συλλογικότητες

- β. ηλεκτρονικά λεξικά, ψηφιακές βιβλιοθήκες για τη συλλογή ερμηνευμάτων σε λέξεις οι οποίες χρειάζονται πραγματολογική προσέγγιση

- γ. ή και να δημιουργήσουν συμφραστικούς πίνακες (concordances) για τη μελέτη των επιπέδων του λογοτεχνικού ύφους με σημείο αναφοράς τις λέξεις με πολιτισμικό φορτίο, την κυριολεκτική ή μεταφορική τους χρήση (Γιάννου, 2010: 324).

- Οργάνωση ομάδων ανάγνωσης του ποιήματος σε διαφορετικές σχολικές τά-

38. Στα Νέα Προγράμματα Σπουδών (ΝΑΠΣ) για τη λογοτεχνία αναφέρεται ότι η χρήση των ΤΠΕ μπορεί να προωθήσει νέους τρόπους συνεργασίας των μαθητών μεταξύ τους στην κατεύθυνση της διαπραγματεύσεως και συννοικοδόμησης του νοήματος του λογοτεχνικού κειμένου (forum, blog, facebook, twitter, wikis) (2011: 29).

ξεις [ίσως και διαφορετικών σχολικών μονάδων στην Ελλάδα ή στην Ελλάδα και στην Τουρκία στο πλαίσιο ευρωπαϊκών προγραμμάτων)] και ανακοίνωση των αναγνωστικών εμπειριών σε «ανοιχτά» συνεργατικά περιβάλλοντα wikis → λειτουργία on line αναγνωστικών κοινοτήτων (Μπατζιάκα, 2015: 83). *Πρόκειται για τις ψηφιακές κοινότητες μάθησης, οι οποίες δεν υπόκεινται σε περιορισμούς χώρου ή χρόνου σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο κόσμο που στηρίζεται στη συλλογική γνώση* (Αραβανή, 2014: 174).

ε. Αξιοποίηση του historypin (<http://www.historypin.com>) για την επιλογή φωτογραφικού υλικού και την εικονοποιητική απόδοση του κειμενικού νοήματος

στ. Οπτικοποίηση του χρονοτόπου του κειμένου μέσω του timetoast (<http://www.timetoast.com>).

στ. Δημιουργία διαδραστικού χάρτη στον οποίο θα σημειωθούν οι ιστορικές πόλεις που αναφέρονται από τον ποιητή, καθώς και τα ιστορικά γεγονότα που ρητά αναφέρονται ή που υποδηλώνονται στο ποίημα με τη χρήση του umapper (<http://www.umapper.com>).

ζ. Δημιουργία υβριδικών εννοιολογικών χαρτών μέσω του bubbl.us (<https://bubbl.us>) για την αποτύπωση/αισθητοποίηση των «φωνών» που διαλέγονται στο ποιητικό κείμενο.

-Δημιουργία κενών στο ποίημα και συμπλήρωση με λεξικά ισοδύναμα από τους μαθητές (αφαίρεση των συγκεκριμένων πόλεων για παράδειγμα και αντικατάστασή τους από άλλες με ανάλογα «δελτία ταυτότητας»).

Με δεδομένη την πολύ περιορισμένη παρουσία έργων της τουρκικής λογοτεχνίας στα εγχειρίδια διδασκαλίας της λογοτεχνίας σε όλες τις βαθμίδες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος³⁹ θεωρούμε ότι η συγκεκριμένη διδακτική πρόταση θα μπορούσε να αξιοποιηθεί με στόχους διαθεματικών προσεγγίσεων και ευέλικτη σκοποθεσία.

Επιλογικά

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια έντονη συγγραφική δραστηριότητα τούρκων συγγραφέων οι οποίοι δημοσιεύουν έντυπα ή διαδικτυακά έργα, ποιητικά και πεζά, με θέμα την Ελλάδα και τον Έλληνα, την Τουρκία και τον Τούρκο και τη μεταξύ τους σχέση, δηλούμενη και υπο-δηλούμενη, διαχρονικά και συγχρονικά, με έντονο ιστορικοκοινωνικό περιεχόμενο σε κάθε περίπτωση. Πρόκειται για έργα τα οποία δεν συμπεριλαμβάνονται στα πακέτα διδακτικού υλικού του μαθήματος της λογοτεχνίας το οποίο ακολουθεί με ευλάβεια τον «κανόνα».

Με δεδομένη την πολύ περιορισμένη παρουσία έργων της τουρκικής λογοτεχνίας

39. Βλ. Δημάση, Μ. (2013): Κείμενα τουρκικής λογοτεχνίας στα εγχειρίδια διδασκαλίας της λογοτεχνίας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. *Mare Ponticum*, 3. Διαθέσιμο στο: http://mareponticum.bscc.duth.gr/vol_3.htm

ας στα εγχειρίδια διδασκαλίας της λογοτεχνίας σε όλες τις βαθμίδες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος (Δημάση, 2013) θεωρούμε ότι το ποίημα *Ağlayacaksin Heredot* (Θα κλάψεις Ηρόδοτε) θα μπορούσε να αξιοποιηθεί διδακτικά ικανοποιώντας μια ευέλικτη στοχοθεσία διαθεματικών προσεγγίσεων υπό το πρίσμα των αρχών της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ağaoğlu, S. (2007). Armenians' Role On The Destruction of Old Van City And Its Historical Places. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 35, 311-339.
- Αποστολίδου, Β. (2004). Λογοτεχνία και Ιδεολογία: το ζήτημα των αξιών κατά τη διδασκαλία της λογοτεχνίας. Στο Β. Αποστολίδου, & Ε. Χοντολίδου (Επιμ.), *Λογοτεχνία και Εκπαίδευση*. Αθήνα: Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδανός, 335-347.
- Αραβανή, Ε. (2015). Ο μειονεκτικός «Άλλος» ή «ο διαφορετικός Άλλος»...: Διδακτικοί προβληματισμοί και προσανατολισμοί για την καλλιέργεια πολιτισμικού γραμματισμού μέσα από το μάθημα της Λογοτεχνίας. Στο Μ. Δημάση (Επιμ.), *Λογοτεχνία και Διαπολιτισμικές Διαδρομές*, Πρακτικά του Διεθνούς Συνεδρίου του τμήματος Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού των Παρευξείνιων Χωρών, 1-13.
- Αραβανή, Ε. (2014). *Η Αρχαία ελληνική λογοτεχνία στην εκπαίδευση σήμερα*. Αθήνα: Διάδραση.
- Aravani, E. & Fotiou, K. (2012). Planning an Interactive Course of Literature: The example of the A' Grade of Lyceum. *Education and Society: Research and innovation in new technologies*, 295-306.
- Αραβανή, Ε, Φρυδάκη, Ε. & Ραυτοπούλου, Α. (2001). Η λογοτεχνία στην υπηρεσία της καλλιέργειας της διαπολιτισμικής συνείδησης. *Ηλεκτρονική παρουσίαση των Πρακτικών του Γ' Διεθνούς Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Ελλάδος*, 1-5. Διαθέσιμο στο: <http://www.pee.gr>.
- Αραβανής, Σ. (2015). *Πολυπολιτισμική Ταυτότητα και Λογοτεχνία. Μια συγκριτική θεώρηση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών Α' Βάθμιας Εκπαίδευσης 2003 & 2011*. Αθήνα: Διάδραση.
- Ateşoğulları, M. & Karasan, Ö. C. (2002). Suya Gömülen Tarihimiz ve Doğal Zenginliğimiz. *Görüş Dergisi*, 3-4, 83-88.
- Γιάννου, Τρ. (2010). Τι είναι και σε τι χρησιμεύει ένας Συμφραστικός Πίνακας Λέξεων. Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης*, 3: κλάδος ΠΕ02, β' έκδοση, αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη. Πάτρα: ΙΤΥ, 320-327.
- Culler, J. (2003). *Λογοτεχνική Θεωρία-μια συνοπτική εισαγωγή* (Κ. Διαμαντά-

- κου, Μεταφρ.). Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.
- Demirtaş, M. (2008). Settlement And Population In Silvan Borough (The Second Half Of XIX. Century). *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 38, 289-312.
- Δημάση, Μ., Μανελίδου, Ι. (2011). *Λιδάσκοντας Μαγιακόβσκι: τα ποιήματά του στα ελληνικά εγχειρίδια λογοτεχνίας*. Στο Μ. Δημάση (Επιμ.), *Λογοτεχνία και Πολυπολιτισμικό σχολείο*, Πρακτικά Επιστημονικής Ημερίδας Κομοτηνής. *Mare Ponticum*. Διαθέσιμο στο: http://mareponticum.bscc.duth.gr/prak_imer.htm
- Δημάση, Μ. (2013). Κείμενα τουρκικής λογοτεχνίας στα εγχειρίδια διδασκαλίας της λογοτεχνίας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. *Mare Ponticum*, 3. Διαθέσιμο στο: http://mareponticum.bscc.duth.gr/vol_3.htm
- Δημάση, Μ. (2015). Θάνατος και αποχωρισμός στο Görele. Αφηγηματικός χρονότυπος και διαμορφούμενες ταυτότητες στο κατά περίπτωση κοινωνικο-πολιτισμικό συγκείμενο. Στο: Μ. Δημάση, Π. Βαλσαμίδης, Ι. Μπακιρτζής, Α. Νιζάμ, Α. Παπάζογλου (Επιμ.) *Αναπαραστάσεις και αποχωρισμοί Τιμητικός τόμος στη μνήμη της Μ. Πύλια*. Κομοτηνή: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, 96-123.
- Harrah, A. (1992). The Ancient Name of Edessa. *Journal of Near Eastern Studies* 51, No. 3. University of Chicago Press, 209-214.
- Haspolat, E. (2005). HASANKEYF: Tarihi, Tarihi Eserleri, Yasal Konumu ve Geleceği. *TMH - TÜRKİYE MÜHENDİSLİK HABERLERİ*, 439-440 - 2005/5-6, 19 -23.
- Holquist, M. (2014). *Διαλογικότητα, Ο Μπαχτίν και ο κόσμος του* (Ι. Σταματάκη, Μεταφρ.). Αθήνα: Gutenberg.
- İlgürel, M. (1995). Evliya Çelebi. TDV İslâm Ansiklopedisi, C. XI. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 529-533.
- Karadoğan, S. & Yıldırım, A. (2010). Silvan (Diyarbakır)' da Az Bilinen Bir Doğal- Kültürel Miras: Hassuni Mağaraları ve Antik kenti. In N. Kozak, M. Kozak (Eds.), *I. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi*. Ankara: Sözkese Matbaacılık 953-961
- Kekec. T. (1987). *Pergamon*. Hitit Color: Istanbul.
- Κατσίκη-Γκιβάλου, Α. (2005). Η θέση της Λογοτεχνίας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Ζητήματα και προοπτικές της διδακτικής της. Στο Τ. Καλογήρου, Κ. Λαλαγιάννη (Επιμ.), *Η λογοτεχνία στο σχολείο. Θεωρητικές και διδακτικές προσεγγίσεις στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση*. Αθήνα: Τυπωθήτω Γιώργος Δαρδανός, 11-25.
- Kütük, A. (2015). Amida during the Reign of the Byzantine Empire (4-7th Centuries CE). *History Studies, International Journal of History*, 7, 2, Special Issue on Byzantine, 77-97ç

- Lafli, E. (2007). Helenistik Roma İmparatorluk ve Geç Roma-Erken Bizans Dönemlerinde Nusaybin ve Çevresi Arkeolojisi Şavı Höyük VI. Roma ve Geç Roma - Erken Bizans Çağları Pişmiş Toprak Buluntuları. Στο İ. Özcoşar (Eds.) *Tarih-Coğrafya*, Πρακτικά συμποσίου I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu. Makalelerle Mardin I. Cilt. İstanbul: Mardin Tarihi İhtisas Kütüphanesi Yayın, 51-63.
- Μασσαβέτας, Α. (2006). *Μικρασιατικά Παράλια, Οδηγός Τσέπης*. Έκδοση Διεθνούς Αερολιμένα Ελευθέριος Βενιζέλος: Αθήνα.
- Μιγνat, Α. (2008). *BİR ORTAÇAĞ KENTİ: HASANKEYF*. Μεταπτυχιακή εργασία. Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Morson G. S., Emerson C. (1993). *Mikhail Bakhtin: Creation of a Prosaics*. Stanford: University Press.
- Μπατζιάκα, Α. (2015). *Η αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία της λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο. Εφαρμογές για την προσέγγιση ανθολογημένων κειμένων από τις παρευξείνιες χώρες*. Μεταπτυχιακή Διατριβή. Κομοτηνή: ΤΓΦΠ-ΠΧ-ΔΠΘ.
- Νικολαΐδου Σ. (2011). Η διδασκαλία της λογοτεχνίας με Ηλεκτρονικούς Υπολογιστές. *Φιλολογος*, 138, 1202-1206.
- Πασχαλίδης, Γ. (1999). Γενικές αρχές ενός νέου προγράμματος για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας. Στο Αποστολίδου, Β., Χοντολίδου, Ε. (Επιμ.) *Λογοτεχνία και εκπαίδευση*. Αθήνα: Τυπωθήτω, 319-333.
- Πασχαλίδης, Γ. (2002). Γενικές αρχές του Προγράμματος. Στο Β. Αποστολίδου, Β. Καπλάνη, Ε. Χοντολίδου (Επιμ.) *Διαβάζοντας Λογοτεχνία στο σχολείο*. Αθήνα: Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδανός, 21-36.
- Σαρρής, Σ. (1990). Οσμανική Πραγματικότητα. Συστηματική παρά-θεση δομών και λειτουργιών. Τόμος Α' (Το Δεσποτικό Κράτος). Αθήνα: Εκδόσεις Αρσε-νίδη.
- Sumara, D. (2002). *Why reading literature in school still matters: imagination, interpretation, insight*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Στέφος, Α., Στεργιούλης, Ε., Χαριτίδου, Γ. (2007). *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας, Α', Β', Γ' Γυμνασίου*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Öztuna, Y. (2010). Evliya Çelebi'nin ablasını kaçırması paşanın sonu oldu. 23 Οκτωβρίου 2010
(εφημερίδα Türkiye Gazetesi Διαθέσιμο στο:
<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/yilmaz-oztuna/465783.aspx>
- Roberts, J. (2011). *HERODOTUS. A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press Inc.
- Romm, J. (2004). *Ηρόδοτος Ο ιστορικός και το έργο του*. (mtfr) Αθήνα: Τυπωθήτω.

- Uluçam, A. (2008). Hasankeyf Kazısı. Στο F. Bayram (Eds.) *TÜRKİYE ARKEOLOJİSİ*, Πρακτικά του συμποσίου Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 30. Yılı Anısına. Ankara: Mert Basın Yayın San. Tic. Ltd. Şti, 112-113.
- Φρυδάκη, Ευ. (2003). *Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας*. Αθήνα: KPITIKH.
- Χριστογιαννόπουλος, Ν. (χ.χ.). ΠΕΡΓΑΜΟΣ. Η δοξασμένη πόλη της Μυσίας. *Ως3 Μηνιαίο Περιοδικό Πολιτισμού*. Διαθέσιμο στο:
http://www.os3.gr/archive_apostoli/gr_apostoli_percamos.html
- Williams, R. (1994). *Κουλτούρα και Ιστορία* (Β. Αποστολίδου, Εισαγ./Μεταφρ.). Αθήνα: Γνώση.

Διαδικτυακές πηγές

- <https://www.antoloji.com/aglayacaksin-heredot-siiri/>
- http://dictionnaire.sensagent.leparisien.fr/Adnan_Ate%C5%9F/tr-tr/
- http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/38b023c81061df5_ek.pdf?dergi=HABER%20B%DCLTEN%DD
- http://www2.dsi.gov.tr/ilisu_projesi.pdf
- http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt8/sayi40_pdf/3sanattarihi_arkeoloji_cografya/baskaya_zaffer.pdf
- <https://www.turkeyarena.net/konu/batman-daglari-isimleri.72346/>
- <http://whc.unesco.org/en/list/448>
- <http://www.tanitma.gov.tr/TR,22702/nemrut.html>
- <http://www.pronews.gr/portal/item/>
- <http://www.atilaege.com/v3/pages/tr/turkiyedekiwhcler/kapadokya.pdf>
- <http://arkeolojihaber.net/tag/zeynel-bey-turbesi/>
- <http://www.hasankeyfgirisimi.net/?cat=2&print=print-search&lang=tr>
- http://www.visitizmir.org/files/selcukefesharitapdf_25-04-2016_14-31-59.pdf
- <https://gezgindergi.wordpress.com/tag/meyyafarikin/>
- <http://www.historypin.com>
- <http://www.timetoast.com>
- <http://www.umapper.com>
- <https://bubbl.us>

Τον Αύγουστο του 2017 ο Καθηγητής Κωνσταντίνος Κ. Χατζόπουλος αφυπηρέτησε, έχοντας συμπληρώσει 30 σχεδόν χρόνια ευδόκιμης και παραγωγικής παρουσίας στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, από τα οποία τα 26 στο Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας στις βαθμίδες του Αναπληρωτή Καθηγητή και Καθηγητή στο γνωστικό αντικείμενο της «Ιστορίας του Νέου Ελληνισμού».

Μια ομάδα συναδέλφων του στο Τμήμα, αποφάσισε, όπως συνηθίζεται σε ανάλογες περιπτώσεις, να προχωρήσει στην έκδοση τιμητικού τόμου για τον Ομότιμο σήμερα Καθηγητή Κωνσταντίνο Κ. Χατζόπουλο.

Η προσπάθεια αυτή ξεκίνησε πριν από την αφυπηρέτησή του, ήδη από το 2016, και η ανταπόκριση συναδέλφων, φίλων και μαθητών του τιμωμένου υπήρξε μεγάλη. Αυτό, βέβαια, είναι αποτέλεσμα όχι μόνον της επιστημονικής αναγνώρισης του τιμωμένου, αλλά και της ευγένειάς του, ο οποίος με βαθύ αίσθημα συναδελφικότητας δεν αρνήθηκε ποτέ τη βοήθειά του, ιδιαίτερα στους νέους συναδέλφους...

ISBN 978 - 618 - 5306 - 00 - 0

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ Κ. & Μ. ΑΝΤ. ΣΤΑΜΟΥΛΗ / ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΡΧ. ΧΑΡΙΠΑΝΤΙΔΗΣ

Π. Π. Γερμανού 38 - Ι. Μιχαήλ 2, 546 22 Θεσσαλονίκη, τηλ.: 2310 264748, 6946461460
e-mail : anstamoulis@hotmail.com • www.biblionet.gr • www.osdelnet.gr • www.stamoulisant.gr